

VÉR

A szó hétköznapivá szelídült. Nemrégiben riportot olvastam egy kislányról, aki nagyon fiatalon elfelejtett mosolyogni, de ma már újra nevet és örül, mert tizenkét liter vérrrel és egy szívűtettel visszaadták az örömét... Talán két héttel azelőtt vizsgot egy levelet adtunk kézről kézre csodálkozva és megdöbbenve a Dél-Magyarország szerkesztőségének. Azt panasolta benne egy férfi, hogy a véradás gondolatával „molesztálják” őt és rokonságát a szegedi kórházban, mert hozzátartozójuk gyógyulásához vérré volt szükség... „Molesztálják” — így fogalmazott, s ez nem tetszett... Ez a vér hétköznapija. Miként az is, hogy Pusztaszeren vagy Pusztamérgesen, vagy a Szegedi Ruhagyárban egy délután kétszáz ember is felsorakozik az orvosi rendelőben, egyik viszi a másikat: vért adni... Elgazdálkodta magát egy háziasszony, és nem tudta megvenni magának a divatos höcsizmát? „Elmegyek véradásra... Levesznek három decit, meg se kottyan, és meglesz a csizma!” Palackok, ládák, transzfúziós készülékek... emberek, vélemények, érzések, aggodalmak, reménykedések — ma ez a vér... „Nekem ne beszéljenek; minek annyi vér, ha nem exportálják?”... „Pénzt?... Ugyan, ne szégyenítsenek meg! Szívesen eljövök máskor is... csak úgy...” A mama kioktatja az orvost. „Gamma-globulint tessék neki adni, doktor úr, olvastam, hogy Moszkvában is azt adták a gyerekeknek az influenzajárvány megelőzésére...” Plakátok, jelvények, igazolványok, köszönőlevelek, lázas telefonok... ez is a vér... „Sose felejtsem el maguknak, amit értem tettek... igazán... nem is tudom elmondani...” „Halló, Gyula? Egy nagy műtétünk lesz... Rh-negatív, igen, segítsenek ki bennünket... tizenkét-tizenöt liter kellene összesen, talán jutna onnan is valamennyi... igen, a jövő hétre...” És statisztikák cikcakkos vonalai, feljegyzések egymásra halmozódó sora, tanulmányok... „Négyezer liter, négyes ezer liter, ennyi a 67-es terrünk...” „Majd boldog leszek! A másíknak miért fizetnek? Az én vérem talán rosszabb?”

Mondom, a vérről csak békességben lehet ilyen közönségesen beszélni, amikor nem hullik okatlanul vagy kényszerűségből, amikor nem a halált szimbolizálja, hanem az életet, mint rendesen.

Hosszú az útja, hogy a vér titkából ilyen mindennapi fogalom lett. Kétezer éve kergeti az ember, s ha egy-egy zárat felnyitott, még akkor is a lakatok végtelen és beláthatatlan sora állt előtte: Csak egyet tudott róla teljesen bizonyosan már ősidőktől: ha a vér elfolyik, elszökik a testből, lehullanak a karok, elernyednek a lábak, lecsukódnak a szemek. Hogy a vér maga az élet. Mi másért roskadna össze a hatalmas mészároslegény — aki bokáig gázol barmok vérében —, ha buzogni látja a sajátját? Mi másért tisztelte volna az ember egész története során oly kegyeletesen, akár egy őselemet? Mi másért gondolt volna arra már az ókorban, hogy négy lábúak vérével erősítse fel gyengülő szervezetét? Fanatikusok és mártírok, szélhámósok és tudósok, remények és kudarcok sorozata a vér története. Gordon és Allan Egy sebészorvos hősi élete című könyvében irodalommal vált ennek a kétezer éves küzdelemnek néhány epizódja.

„1492-ben, amikor Kolumbusz Kristóf útra kelt, hogy felfedje az óceán rejtett titkait, egy római orvos az életet tápláló vér titkait kutatta. Mialatt Kolumbusz matrózai a szárazföldet kémlelték, ez az orvos vért ömlesztett át három fiú vénájából az agg VIII. Ince pápa vénájába. A feljegyzések szerint kettőjük közül Kolumbusz járt jobban, Keletre ugyan nem juthatott el, de felfedezte Amerikát, az orvos azonban kísérlete során megölte a fiúkat és a pápát.” De ez a szomorú tanulság nem vette el a titok megfajtásával kísérletezők kedvét, csak több vizsgálataosságra intette őket. 1613-ban már felfedezték a vérkeringést, fél évszázaddal később egy angol két kutya vérrendszerét kapcsolta össze. S ha a római orvos tudományának mártírjait szaporította, egy francia, bizonyos Jean Baptiste Denis egy bárányi vérért vezette át egy fiú vénájába — és a fiú meggyógyult! Nem a bárányi véretől, hanem valami más szerencsés fordulattól — s lehet, hogy jobban jár az emberiség, ha nem fogták volna rá az esetre az orvosi sikert, mert boszorkányos 200 észteendő következett ezután. Kuruzslók és szélhámósok hókuszpókuszává degradálódott az egész „vérátömlesztés” és érvágás, s nagyon nehéz volt annyi idő után összekötni a történetileg elvágott szálakat. James Blundell angol orvost a krónika szerint az indította el a titok után, hogy tehetetlenül kellett néznie a szülő anyák elvérzését. Fogta hát a fecskendőt és idegen vérrrel pótolta a veszteséget. Egyszer meghálálta a sors a bátorságát, másszor szomorúságát szaporította. Miért? Ez a kérdés a XIX. századé volt. S válasz csak a huszadik hajnalán jött, 1902-ben: A bécsi Karl Landsteiner felfedezte a vércsoportokat!

A tapogatódzás, a keresgélés nagy állomása volt ez.

S milyen furcsa szokása a világnak: mikor ezek és milliók halnak meg értelmetlenül a frontokon, akkor dolgozik legnagyobb apparátusával az élet cseppjeiért a tudomány. Már egész Európa dörgött, amikor két amerikai, egymástól függetlenül megtalálta a vérálvadás meggátolásának módszerét. Már a második nagy háború fegyverei is megszólaltak Mandzsúriában, amikor megérkezett az első palack kísérleti szállítmány Dél-Amerikából Bordeaux-ba. Mikor patakokban ömlött a vér, akkor kezdett beérni a cseppekért folyó tudományos tépelődés.

És már újra itt vagyunk a mában.

Huszonöt kérdés van a blokkomban. A Szegedi Véradó Állomás vezetőjét faggatom. Miért pénzért? Mennyi az a pénz? Honnan és hogyan gyűjtik össze? Nekifutások, kanyarok, gondolatfékezések... Tulajdonképpen itt csak egy volna a fontos: mindenki megkapja azt a vért, ami a gyógyulásához vagy az élte megmentéséhez szükséges. S ez nagyobb ügy annál, minthogy anyagiakkal elkeverjük, tévedésekkel és ostoba hírekkel árnyékoljuk. De a gondokat és gondolatokat nem kell és nem is lehet átlépni.

Az adjunktus egy följegyzést nyom a kezembe. Ebben ilyeneket olvashatok:

„A véradó mozgalom feladatait a véréngény szabja meg. A Csongrád megyei egészségügyi intézmények konzervált vért 1952 óta használnak fel. Szegeden 1952-ben 300, 1965-ben 3760 liter vérral segítettek beteg emberek gyógyulását.”

„Új gyógyászati ágak kezdtek meg működésüket Szegeden: tüdősebészet, szívsebészet, nyelőcsősebészet, művese-állomás, amelyek különösen nagy véréngényűek.”

„Szegeden a szükséges vérmennyiség ötven százalékát még mindig a térítéses véradók adják.”

„Kézenfekvő lenne, hogy nagyobb városban, ahol több ember található együtt, több üzem és intézmény van, könnyebb a véradók szervezése. Országos tapasztalat, hogy egyelőre ennek éppen az ellenkezője áll.”

„Az önkéntes, térítés mentes véradás után jogosan várná el a véradó, hogy a társadalmi értékű áldozatot méltányolják, de legalábbis észrevegyék.”

„Térítéses véradás... Ezt a kifejezést csak azóta használjuk, amióta van térítés mentes véradás is. Régebben önkéntes véradókról beszéltünk, akik kalóriapótlásra bizonyos juttatást kapnak. Jelenleg sem célszerű rosszálló hangsúllyal említeni ezeket a véradókat, mert a vér tulajdonképpen pénzzel soha nem fizethető meg, és ezek a véradók biztosították lényegében éveken át az egészségügyi intézmények részére a gyógyító és sokszor életmentő vért.”

„A térítéses véradás még most is nélkülözhetetlen, ha nem akarunk fennakadást okozni az egészségügyi intézményekben.”

„A véradás és a pénz összekapcsolása ezt a legemberibb segítséget üzleti vonásokkal diszkreditálta, ezért az egész világon mindenütt igyekeznek a teljesen ingyenes, kizárólag az emberi segítőkészségen alapuló véradó mozgalmat megszervezni, és a szükséges vérmennyiséget így biztosítani.”

„A térítés mentes véradás szótlán szavazást jelent az embertársi szolidaritás és egész társadalmunk mellett.”

Nyalábolni lehet a kérdéseket és a problémákat már ebből a hivatalos följegyzésből is, de a beszélgetés apróbbra szedi a szálakat. Ha az embernek morálizáló hajlama vagy kedve van, már mindjárt ott lehorgonyoz: vért pénzért? Hát meg lehet venni és meg lehet fizetni? Az „árjegyzékben” ötven forint egy deci. Tulajdonképpen nem is összeg. Annak, aki kapja, legfeljebb nyolcszáz-ezer forintra szaporodhat az így szerzett pénze egy esztendőben — aki meg kapja a vért, annak nem lehetne olyan összeget szabni, amit meg ne ígérne érte. És ha nem tudná megadni? Még az áru mindenható világában is leszállították a vért a pénz magas polcáról. Az élet vására lenne. Mit adjon érte, akinek csak a két keze van és az élethez való reményessége? Mit adjunk érte annak, aki van olyan szerencsés, hogy ezzel rendelkezik és megajándékozhatja vele egy embertársát? Semmit? Száz forintot? Ötszázat, ötezret?

Felelesnek a válaszok. „Persze hogy semmit! Ez kötelesség!” „Kötelesség... kötelesség... Az is, de hívásra menni, dolgot halasztani, rendszeresen odaállni...” „En sose kértem, adták. Úgy látszik, valami mégis jár érte. Adtam én akkor is, amikor 25 forint volt. S adnék úgy is, ha nem fizetnének...” „Öntudat, humanizmus, szolidaritás?” „Az állam azt a pénzt erre szánta. Kinek hagynám ott?”

Azt hiszem, egyet máris tisztázhatunk: senki sem vett és vesz házat, autót, perzsabundát, de még csak televíziót sem abból az összegből, amit a vértért kap. Talán azon sem kapunk hajba senkivel, hogy a vérnek nincsen ára. Az az 50

forint, amit egy deci vérért a véradó állomás fizet, nem kerül soha a beteg „számlájára”, és azzal nem a vért, csak az utánajárást, a rendszeres véradással járó fáradságot és a szervezetnek szükséges kalóriapótlást lehet egyensúlyozni. És bár előfordul, hogy valakit csábít a pénz, mert be lehet váltani egy méter szövetre, egy hőcsizmára, egy kardigánra, esetleg borra vagy pálinkára, az aktus: üzletnek nem minősíthető.

Annak az embernek a részéről sem, aki kapja a vért. „Hálás vagyok érte, köszönöm, de mit még? Mit tegyek?” „Ezzel tartozik a társadalom nekem is! Még bőrt is adnak az emberek bajbajutottaknak!” „Küldök egy csokor virágot a véradóknak... Igen, tudom, hogy kitől, kiktől kaptam.” Nem futja többre a köszönet közhelyeinél és az őszinte hálaérzetnél.

„Hát miért nem adják akkor ingyen?” — kezdődik előlről a gondolatmenet. Szocialista állam...

Agliában sohasem fizettek a vérért egy pennyt sem. Ellenben a királynő levelét elküldik a véradóknak! Őfelsége aláírásával üdvözlök a humanista cselekedetet. Igaz, hogy az angol királynőnek más dolga sincs. A franciák... azok se fizetnek. Ott a vért vérrel kell törleszteni. A rokonok, barátok „megadják”, s ezért valóban „moleztálják” is a rokonságot. Hasonlóképpen megy az olaszoknál is. Ott legfeljebb valami ajándékkal lepik meg alkalmanként a rendszeres véradókat. Más országokban kamatostul kell „visszaadni” — de nem keverik el a pénzzel. Régebben sok cifra hír járta a nyugati vérbankokról, de manapság már mindenütt a Vöröskezeszt órkodik a véradás erkölcsé felett.

A mi polgáraink így gondolkodnak: „Minden pénz, amit az államtól kapok, tiszta haszon. Miért hagyjam ott? Nem nagy összeg, de egyébként azért a 150 forintért három napig dolgozom.” És az ügy erkölcsi és gazdasági szemlélete sem egységes. Egy párttitkár így dobta vissza a labdát: „Miért pont erre sajnálja az állam? Az önkéntes véradókkal megtakarítunk Szegeden évente egymillió forintot. Adnánk oda a pénzes véradóknak, és nem kellene annyit szervezni, propagandázni!” Ebben is van valami. A véradó állomáson tudják legjobban. Egyszerűbb szervezés, ügyfélszerű fogadás, jó ütemezés. Másutt levegőbe megy egymillió — itt igazán érdemes cselekedetekért jutna. Azt mondják, Jugoszláviában ugyanannyit vagy még többet elköltenek a szervezésre. Maguk a véradó mozgalom szervezői is vegyesen beszélnek, sőt, az objektív tények is. Mert hiszen a juttatásban részesülő véradók hívásra pontosan megjelennek, nyilvántartásuk lehetővé teszi, hogy a megfelelő vércsoportok aránya biztos legyen a vérellátásban. Az ingyenes véradónak utána kell menni az üzembe, a tsz-be, s ott sokkal körülményesebb a vérvétel. De ... éppen az anyagi érdekeltség miatt előfordulhat, hogy az „igazolványos” véradó elhallgatja betegségét, esetleg saját egészsége rovására is képes vért adni. Az ingyenes véradásnál ez az érdek kikapcsolódik. A pénzt legtöbb véradó nem kalóriapótlásra költi, s ez különösen fiataloknál, egyetemi hallgatóknál egyáltalán nem közömbös. Bármennyire kicsinek ítéljük is ezt a pénzt, vannak a társadalomnak olyan rétegei, amelyek minden bankószagra rászímatolnak. Így „Lumpóniából” is keveredtek a mozgalomba, és sok olyan embert visszariasztottak, akik leginkább értelmi és érzelmi megfontolások alapján adtak volna vért. Igaz, a betegnek teljesen mindegy, hogy melyik vérből kap, mégis, a teljes önzetlenség valahogyan jobban illik ehhez a dologhoz.

Szóval mégsem csak körbe vezet ez az út! Az a kis összeg nem törölheti az emberi segítőkészséget — de emez a módszer jobban illik hozzánk, emberekhez, s különösen szocialista állam polgáraihoz. Nagyobb erkölcsi rangra emeli a gesztust, több humánus kielégülést nyújt.

Mostanság felemás helyzetben topogunk. Az egyik embernek az erkölcsi elismerésből szelünk nagyobbat, a másiknak nyújtunk valamit a több fáradságért. De hiszen éppen az ebből eredő ellentmondások zavarják az ügyet és a közhangulatot. Ha előbbre pillantunk, azt a képet kell látnunk, hogy egyes emberek és kollektívák teljesen önként és térítés nélkül engednek vérükből a palackokba beteg társaiknak. Ha rendelettel vagy erkölcsi nyomással megszüntetnék a térítéses véradást egyik napról a másikra, a betegekben ütnénk. Hosszú lesz az út odáig, talán már éppen a megszokás miatt. De törekedni kell arrafelé! Egy kis egyszerű számtan: Szegeden havonta körülbelül 400 liter vére van szükségük az egészségügyi intézményeknek. Pénzzel vagy anélkül, ezt elő kell teremteni! De ehhez 1600 ember kell! S minden hónapban más-más 1600. Óriási szervezés, óriási fáradság. Ha minden egészséges felnőttben megérlelődne viszont az elhatározás, hogy egy évben egyszer önként és ingyen vért ad — minden megoldódna egy csapásra! De van-e Szegeden 19 200 olyan ember, aki vállalkozik erre? Három- négy vagy ötezer már van...

Ne tessék hinni, hogy itt egymillió forintért megy a harc. Rosszindulattal sem lehetne mondani, hogy a mi államunk fukarkodik az egészségügyi kiadásokkal. Azt a milliót se tennék kamatra — az egészségügyi tárcáé maradna, gyógyszerre, ágyra, új orvosi körzetekre stb. De ennyivel meg lehetne váltani az ügy magasabb morális rangját!

Az orvosok azt mondják, hogy lehet vért venni ugyanattól az alanytól hat-hetenként, két- vagy háromhavonként. De ez nagyon egyenlőtlen teherelosztás, ilyen módon a társadalomnak egy töredékére hárul az egész ország vérellátása, s ez még akkor sem egészen rendjén való, ha a donor az áldozatot önként vállalja, és kap is érte valamit. Orvosilag sokkal ideálisabb a félevenkénti vagy az évenkénti véradás. Ez pedig már valóban nem lenne több, mint amit a társadalom elvárhat pusztán emberségből, szolidaritásból! És itt lenne ennek a kacskaringós útnak a vége. Itt lenne, ha...

Ha más oldalról ismét nem tolakodnának a gondok. S hadd vegyem most elő újra a már emlegetett följegyzést. A számok, adatok között böngészve ilyesmit vettem észre:

Csongrád megyében nem egyformán „gavallérosak” az emberek a véradásban. Vannak járárok, városok, ahol már eljutottak az előbb áhított pontig. Ez a kis táblázat bizonyára elgondolkoztatja az olvasót is.

1963	Téritéses véradás	Térités mentes
Szeged	2887 liter	953 liter
Hmv.-hely	126 „	201 „
Szentes	56 „	510 „
Makó	— „	318 „
1964		
Szeged	2303 liter	1540 liter
Hmv.-hely	— „	708 „
Szentes	— „	765 „
Makó	— „	606 „
1965		
Szeged	1972 liter	1870 liter
Hmv.-hely	— „	557 „
Szentes	— „	861 „
Makó	— „	625 „

A kulcs tehát Szeged kezében van. Vásárhely, Szentes és Makó — igaz, jóval kisebb igényeket támasztanak egészségügyi intézményeik — már „megváltotta” a maga kötelességét. Immár két-három esztendeje kitelik a lakosság szolidaritásából, megértéséből, együttérzéséből a kórházainak szükséges vér. Szegednek viszont nagyobb az egészségügyi körzete. Klinikáin nem aszerint adagolják a vért, hogy kalocsai, bajai, békéscsabai vagy szegedi a beteg. Ezt csak a szükséglet határozhatja meg. Az orvosnak a munkájától idegenek az ilyen szempontok — s talán ma már a közgondolkozástól is.

Nem biztatásképpen mondom: Szegedet sem lehet érzéketlenséggel vádolni. Országos, sőt európai tapasztalat, hogy a nagyobb városok lakossága nehezebben mozdul. Talán messzebb volnának egymástól érzelmileg az emberek? Lehetséges, Ugyanakkor viszont szervezettebb s talán bensőségebb is a közösségi élet. Jobban kiesik a szemhatárból a segítség célja, a segítségre szoruló személye? Ebben is van valami, de hiszen ellenkező előjelű példákat is bőven produkált az élet. A 10. sz. AKÖV dolgozói szinte egy emberként mozdultak meg egyik munkatársukért! Az Autójavító Vállalat szolgáltatott egy másik igazán reprezentatív leckét! Valahogy akkora titokká nőtt ez a kérdés, mint hajdan a vér titka volt. Kis helyen jobban szemmel tudják tartani a vér sorsát? De hiszen a véradó mindig megtudhatja, ki kapta a vért. Ismét csak kérdés a felelet helyett. A rosszízű legenda, miszerint a vért más megyébe, más városba, sőt más országba (!) szállítják, inkább városi raffineriára vall, semmint falusi egyszerűsége. Ki nem hallotta még ezt például Szegeden? Az ilyen együgyűséget, persze, nem nehéz szétpukkantani. A „vérexpert” fogalma világviszonylatban is ostobaság. Vérellátásban minden ország teljes autarkiaira rendezkedik be. Egy-két felemelő és igazán példás esetet tud ugyan a történelem, de azokban a legisztább és a legszebb szolidaritás volt a

primhegedűs. Tavaly olvashattuk az újságokban, hogy haladó amerikai diákmozgalmak vért ajánlottak fel a vietnami agresszió sebesültjeinek. A szégyen, amit kormányuk az amerikai nemzetre zúdított, ennek a gesztusnak a fényénél más optikát és más elosztást nyer. De a legteljesebb együttérzésből felajánlott vér nem juthatott el Vietnamba. A kormánynak volt és van akkora hatalma, hogy meggátolja. A kormánynak annál nagyobbak a bűnei, semhogy becsületes állampolgárokat meg ne tudjon akadályozni a humanizmus érzésének gyakorlásában! A segítség egyszeri eseteiről is tudunk. Az év elején valóban küldött a Magyar Vöröskereszt emberi plazmát Vietnamba. Ezer és ezer sebből vérzik az az ország — ki ne értené ezt meg? Máskor rádióhullámokon jön a felhívás, ennek vagy annak a milánói, müncheni, athéni kórháznak valamely különleges vércsoportban életmentő vére van szüksége... Tíz helyről is összefut a segítség. Hiszen ha ez „export”... Az országon belül!... — korrigálhatna a sutgó. Tessék, itt vannak a helyi adatok: Szegeden 1965-ben 3760 liter vérral segítettek életre vagy egészségre betegeket. A vérátömlesztésben részesült betegek száma a szegedi járás adataival együtt ugyanebben az esztendőben 5500 volt. Szentesen, Hódmezővásárhelyen és Makón ugyanezek az adatok így sorakoznak: 610 liter — 685 beteg; 402 liter — 550 beteg; 417 liter — 516 beteg. De hogy a számokat össze is vethesse a kételkedő, és meggyőződhessen realitásukról, hozzátehetem a véradók számát is. 1965-ben Csongrád megyében 17 ezer volt, a következő megoszlásban: Szeged — 8200; Szentés — 3600; Hódmezővásárhely — 2450; Makó — 2750. S ha már visszakanyarodtunk, s az előbb kicsit elmarasztaltam Szegedet, egy dolgot hadd említsek még meg, éppen ezekből az adatokból eredően. Mégpedig azt, hogy a 8200 szegedi, illetve szegedi járási véradó 3842 liter vért adott, az ötszázal több vásárhelyi, szentesi és makói pedig csak 2043 litert, még ha azt mind ingyen is! Na már most, ami az eredeti témát illeti, a belső „exportot”: a véradó állomások kisegítik egymást. Valahol már említettem, hogy egy szegedi műtéthez Gyula, Kecskemét, Szeged, Vásárhely, Makó stb. adta össze a különlegesnek számító vért. Csoda? Vegyük azt a példát, hogy az AB vércsoportba a lakosságnak csupán 8 százaléka tartozik. Ha ugyanabban a csoportban Rh-negatív vére van szükség, ennek a 8 százaléknak is csak 15 százalékaival számolhatnak! Végső argumentumként azonban még valamit: az emberi szolidaritás nem ismerhet város- és megyehatárokat!

Ince pápa óta így megváltoztak a vér körüli legendák.

Továbbiak helyett azonban hadd szúrjak közbe egy kicsinyke, de mindenképpen érdekes ismeretterjesztést. Az előbb úgyszólván a vércsoportoknál tartottunk, kalandozunk hát itt még egy keveset. Magyarországon a fő vércsoportok körülbelül a következő arányban oszlanak meg: A vércsoportú a lakosság 40 százaléka, 0: 40 százalék, B: 12 százalék, AB: 8 százalék. Az Rh+ kategóriába ezeken belül 85, az Rh- kategóriába 15 százalék sorolható. Egy 70 kilogramm súlyú felnőtt embernek átlagosan 5000 ml vére van. Az orvostudósok a halálos vérvesztés mértékét a testsúly 2,8 százalékában határozzák meg, vagyis az előző súlyt figyelembe véve, 2000 ml-ben. Érdekes, hogy a férfiak érzékenyebbek a vérvesztésre, mint a nők, s a nagyobb sebességű vérvesztés veszélyesebb.

Nagyon mély meggyőződésemmé vált, amíg a vér témája körül keresgéltem, hogy társadalmilag elég nagy köd, homály burkolja még ma is a vér gyógyító szerepét. Kevesen tudják csak, hogy hány és hány esetben teszi eredményesebbé az orvosi beavatkozást. Leginkább úgy gondolják az emberek, hogy csak nagyobb vérvesztés esetén van rá szükség, pedig manapság már sok vér gyógyszer, hatásos orvosság formájában kerül a beteghez. Tudja-e, hogy az is egy vállalkozó embertársa érrendszeréből való?

Ha eloszlottak régi legendák — születtek újak. Anekdotaként szoktam elmesélni, hogy az egyik ismerősöm fia csecsemő korában vérátömlesztést kapott. Úgy hozta a sors, hogy a gyerekből igen virgonc fiúcska serdült, afféle kis csibész. És egyszer a papa, aki nagyon büszke lehet a „vérére”, ilyesformán mentette a pedagógiai esetet: „Biztosan valami csavargó, huligán véréből kapott.” Elmeséltem ezt a sztorit a véradó állomás vezetőjének is, gondoltam, hátha kapok rá valami frappáns tudományos cáfolatot. Az esetre ezt felelte: „Ha valaki sok birkahúst eszik, attól még nem lesz birkatürelmű!” Azt hiszem, még a válasz tudományosságát sem lehet kikezdeni! De ez még nem minden.

Előfordul az is, hogy faji mítoszokkal, politikai ostobaságokkal, bűnös megkülönböztetéssel szennyezik ezt a legemberibb ügyet. A Dél-afrikai Köztársaságban, a fajgyűlölés hírhedt rezervátumában és az USA több déli államában, melyekben rettenetes szenvedélyek kerekednek felül időnként, törvény tiltja, hogy a „fehér” és „fekete” vért összekeverjék! Biológiailag teljesen azonos „anyagról” van szó — ott mégis fenntartják a faji gőgöt, még életveszély állapotában is. Pedig csak ez

a politika életveszélyes. Hiszen ők így gondolkoznak: „Néger vért egy fehér ember érrendszerébe? Ez megrontaná, lealacsonyítaná!” „Fehér ember véret egy négernek? Inkább haljon meg! Hogy jönne ahhoz egy fekete?” Ez már az ember ember voltának legcsúfabb, legszégyenteljesebb besározása. Ismét más mese: „Állott vért kapott... az okozott komplikációt!” — mondja egy másik hozzátartozó beteg rokonáról. És hogyné mondaná, mikor az ötvenes évek elején még orvosok is idegenkedtek a konzervált vértől! Úgy kellett őket rábeszélni a vér gyógyító alkalmazására. Volt akkor ennek Magyarországon egy kiváló szovjet propagandistája, Petrovskij professzor, aki nálunk segített a véradó hálózat kiépítésében is. A gyógyítás tapasztalatai azonban nála is jobb agitátornak bizonyultak. Ma már követelik az orvosok a vért. Nemcsak pótláshoz, kezeléshez is. S ezzel magyarázható az 1952. évi 300 és az 1965. évi 3760 liter különbsége.

Hősies és reprezentatív esetei a véradásnak az életmentések, a nagy műtétek, amikor a vér literszáma csurog a palackokból a beteg érrendszerébe, de ezek nem hétköznapi, nem mindennapos dolgok. Egy palack, két palack... plazma, vörösvértest... vérkészítmény... — ezek a klinikus gyakorlatában ma már olyan megszokottak és előírtak, mint sok közönséges, de nélkülözhetetlen gyógyszer. Ne tessék azt mondani, hogy íme, a pazarlás! A vérnek minden grammjával a legszigorúbban sáfárkodnak. Az „állott” vérral is, a vérkészítményekkel is. A gazdálkodásnak azonban vannak még technikai határai. Korlátlanul ma sem tartható a vér. Eredeti formájában 21 napig tudják megőrizni és felhasználni, bizonyos vérkészítményeket viszont ma már akár évekig. Éppen ezért követel rendszereséget, ritmust az egészséges emberek gondoskodása. Ezért lenne szükség arra, hogy minden hónapban 1600 szegedi ember oda tartsa a karját. Egyelőre se több, se kevesebb. Hiszen a gyógyító vér iránti igény sem nő az égig, valahol, egy reális szinten tetőzik. Annál is inkább, mert felhasználása egyre osztottabb, egyre célszerűbb. Az évi négyezer literrel Szeged már közel jár ahhoz, hogy a tetőzésre gondoljon. S bár sok oldalról feszegettem a véradás körüli anyagi-erkölcsi és egyéb dolgokat, egy bizonyos: a szegedi intézetek minden időben megkapták a szükséges vért; a négyezer litert is.

Honnan, kitől? Sok száraz szám és sok epizód beszél erről is. Ha hivataloskodni akarunk, százalékok is vannak. Az ingyenes véradók 33 százaléka üzemek, intézmények dolgozója, 33 százalékuk falusi ember, a tsz-tagtól a végrehajtón át a pedagógusig, 24 százalék katona, 10 százalék pedig egészségügyi dolgozó. Főként olyan emberek tehát, akik a munkán keresztül, a közösségben ismerik meg az emberi szolidaritás értékét. Főleg olyan keretű a társadalomnak, amelyek ezt a gondolkodásmódot a történelemből hozzák magukkal, vagy személyes tapasztalataikból. Kár lenne azonban az „osztályszempontokat” túlicitálni és agyonmagyarázni. Ha valamiben fölfedezhető a teljes nemzeti egység, a véradásban igen. „Ki a legfőbb támaszuk, segítjük a faluban?” — kérdezem a véradó állomás dolgozóitól. „A párttitkár meg a pap” — ez a tömör válasz. Pusztamérges, Deszk, Kükesháza, Mórahalom esete is példázza ezt. A párttitkár nem rest erről beszélni, erre agitálni, és az esperes is szívesen beleszövi vasárnapi prédikációjába az embertársi segítség kötelességét. És meg is jelennek, amikor a személyes példát lesi a falu. A szegedi karhatalmistákat sok ember emlegeti halálával. Ők is azok közé tartoznak, akik ezt az áldozatot szívesen és jószántukból vállalják. A Szegedi Teológiai Főiskola hallgatóiról kevesen tudják ugyanezt. Pedig a kartotékok őrzik ezt az embertársi cselekedetüket.

Igen reprezentatív listát lehetne összeállítani nevekből is. Csak meg kell pöcinteni a témát a véradó állomáson, és sorolják, sorolják az ismert és ismerős neveket. Ivanovics, Szabon, Szalay és Szontágh professzor, Benkő és Kulka docens, Náray főorvos, Soproni doktor, az újszegedi szövőgyár orvosa, hogy az egészségügyiek hosszú listájából éppen csak néhányat kapjunk ki; Borvendég Béla, Kátay Endre, hogy az építésszek és színművészek közül is lássunk egy-egy nevet; Priskin Sándor, Lajkó Ferencné, Nádor Éva, Márta Lajos, Pántya József... — üzemek, intézmények dolgozói.

A térítéses véradók között más az arány. Ott több a háziasszony és az egyetemista. De olykor-olykor össze is fonódik a két forma. Van egy szegedi gyárigazgató, aki mindig elsőként jelentkezik, ha az üzemben ingyenes véradásra agitálnak, de ugyanakkor régi véradó is, s ha berendelik a klinikára, elfogadja a pénzt. Nem rosszállással említém — ellenkezőleg: ez a magatartás is példás. Sokszor és sok helyen ezen fordul meg az egész ügy. Hogy tudniillik baleknek nézik-e a véradót, vagy megbecsülik? Kap-e érte két jó szót, vagy morog rá a művezető, mert amíg a rendelőben járt, akadozott a szalag. Érzy-e, hogy emberileg szépet, tisztességeset cselekedett, vagy elveszik a kedvét örökre? Sok helyen külön,

másutt már odafigyelnek rá. Pedig ezeket az áldozatokat észre kell venni! Ha az emberben összegeződik az erkölcsi figyelem sok kis tétele, és a segítség érzése kielégül az eredményben, máris értelmét, jutalmát nyeri a csöpp, de mégsem mindennapi áldozat. A beteg köszönő levele, a véradó állomás születésnapjához szöngője, egy apró emléktárgy, egy kis jelvény — ezekből a téglákból össze lehet rakni a megbecsülés kis várát.

„Azt tudjuk, hogy miért jön valaki... azt nem, hogy miért húzódozik” — ez is tapasztalat. Legfőbbször valóban csak húzódozás, közömbösség, tájékozatlanság lappang a tartózkodó magatartás mögött, amit el lehetne hessenten. „Biztosan fáj...” — pedig nem. Egészséges ember föl sem veszi, annyi mint egy injekció. „A Rozi elszédült...” — pedig a Rozi nem akkor és nem attól szédült el. Tanúsíthatja az az ásothalmi diák is, aki a készülődés izgalmában bekémlelt az orvosi rendelőbe, ahol technikumai társai már soron voltak, s attól, hogy meglátta a vért, elfehéredett és elájult. De végül úgy összeszedte magát, hogy csak bement és magától a véradástól az égvilágon semmi baja sem lett. Nem is lehet, mert a szervezet a vérraktáraiból az elvesztett vért azonnal pótolja. Van miből, hiszen a keringésben a vérnek nem teljes mennyisége veszt részt, a többi a májban, a lépben, a bőrerekben raktározódik. Jöhet még más ellenvetés is: „Elbliccelem ott az időt... ki ér rá ilyesmire?” — de ha számításba vesszük, hogy folyamatos, csoportos vérvétel esetén az uzsonnával sem több az erre szükséges idő 45—60 percnél, s ez is beleszámít a munkaidőbe, talán meggyőző a válasz.

Közel járunk az igazsághoz, ha azt mondjuk, hogy talán nem is az egyes embernek kell „kiosztani” azt az erkölcsi leckét, amit a véradás kapcsán időszerű elmondani. Az igényt, mint teljesítendő emberi parancsot, az élet fogalmazza meg. A staféta aztán gyorsan végigfut a közbeeső állomásokon, s eljut az utolsó stációhoz, amely mögött már nem áll senki. A diktátor című Chaplin-film híres jelenete ismétlődik itt. Emberek kellene, akik törődnek vele! Ott is, ahol nagyobb súlya van a szónak, ott is, ahol egyszerűen ismeretségi alapon kerül szóba a téma. Sokat emlegetik a Szegedi Véradó Állomáson Kiskundorozsmát. Itt olyan szocialista szerződésféle mozgalom bontogatta szárnyait, amely szerint minden családból ad valaki vért, hiszen sose tudni, mikor kerül vissza. Az egyik évben meghozta a kamatát ez a kezdeményezés — a másikban már nem. Mi történt? Megváltozott volna a dorozsmaiak meggyőződése? Dehogy! Csak beteg lett az akció egyetlen mozgatója, szervezője. Most Pusztaszerre vitte a szél ugyanezt a magot. Ott ugyan „lefutja-e” magát egy év alatt, vagy megkapaszkodik a gondolat a koponyákban? Nem pénz, nem beruházást követel tehát a mozgalom, de sokkal drágábbat: megértést, hivatalos és amatőr támogatást az esztendő minden napján. A közömbösség leküzdését. Egy szőregi véradás alkalmával elhangzott egy ilyen türelmetlen és rosszízú szólás is: „Nem elég az idegrendszerünk, még a vérünket is?...” Nem vitatkozni akarok ezzel az emberrel, mert ha nincs is igaza, erkölcsi fölénvben van velem. Ő adott vért, ha így beszélt is — én még soha. Csak a dolog teljességéért kell elmondani: ez aztán tényleg a legteljesebb önkéntességen alant.

Mégis, önkéntes cselekedetekre is biztatni kell az embert. Biztathat a megértés, biztathatnak érzelmi indítékok, de sokszor egy kérdés is. „Te? Te még sose gondoltál rá?” — kérdezheti egy másik ember, egy élmény, egy palack vér a kórteremben.

„Csak hogy lássa, hogy benyomásokat szerezzen! Nézzünk meg egy művesekezést!” — invitált harmadik látogatásomkor a véradó állomás vezetője. Kis csöveken szivárgott a vér, többen sürgölődtek a beteg ágya körül. Én csak az arcát néztem. Fiatal arc volt, azt sem tudtam megjegyezni, fiú-e vagy lány. Fiatal arc volt és születőben volt már rajta a mosoly. „Ezt kellene megmutatni tizenhátezer embernek!” — gondoltam magamban. Vagy azt az asszonyt, aki hatvanhatven ember vérvétel maradványait itt köztünk. Megindító pillanatai az életnek.

Azzal kezdtem, hogy hétköznapivá szelődött ez a szó: vér. És azzal fejezem be: a legünnepebb érzéseket váltja ki az emberből. Nehéz ezeket megfogalmazni. Emberség, emberi felelősség, az emberfaj felmagasztosulása... és még sok szóval lehetne próbálkozni. De az embert sohasem lehet kihagyni belőle.